

גליון ל"ה - פסלו תשע"ו

יו"ל ע"י מכון "תורת הקרבנות" בנשיאות הרבנים הגאונים:

רבי ברוך שמואל הכהן דויטש, רבי דוד כהן, רבי חיים מאיר הלוי שטיינברג, רבי נתן הכהן קופשיץ שליט"א

תורת הקרבנות

גליון חודשי ללומדי סדר קדשים אליבא דהלכתא

בגיליון:

דעת פוסקי זמנינו בזמן אמירת קרבן התמיד קודם נץ החמה

דיני חנוכה בזמן המקדש

לקט מתגובות הקוראים

סמיכה על ראש העוף
אם ניסוך המים נקרא קרבן
בניית מזבח להדגמה

אכילת קדשים קלים כשבטלה קדושת ירושלים
עניית בשכמל"ו ביום הכיפורים

מקום עמידת השעירים בעת ההגרה

האם שורה רוח רעה במקדש

נגיעה ברגליו בזמן קידוש ידים ורגלים

הבאת מנחת חינוך קודם העומר

ונשלמה פרים שפתינו בעומר ושתי הלחם

מדור 'לויים בזוכנם'

גדר מצות עבודת הלויים
אימתי באים הלויים לדוכן
שמירת המקדש בזמן הזה

זמן הדלקת הנרות במקדש

תנופה בבעלים זקן או חולה

איסור הנאה מעשן נרות המעורה

שיעור חדש דיני הקודש והמקדש

בס"ד נפתח שיעור חדש בעניני סדר העבודה
בביהכנסת תורה ותפילה רח' רבי יהודה הנשיא
ברכפלד, ע"י הרה"ג משה הכהן טוויל שליט"א.
השיעור מתקיים מדי שבוע במוצאי שבת קודש
בשעה 8.30

לפתיחת שיעורים נוספים בהלכות
הקודש והמקדש: 050-4134645

עיונים בהלכה

הרה"ג רבי בנימין גרוסברד ושליט"א

דעת פוסקי זמנינו בזמן אמירת קרבן התמיד קודם נץ החמה

תבו הטור והשו"ע או"ח סי' מ"ז שלא יקרא פרשת התמיד עד שיאור היום, והטעם
ביאר הטור מפני שהיא במקום הקרבת התמיד שאין זמנה אלא ביום. והנה תפילת
השחר מצותה עם הנץ החמה כמבואר בשו"ע סי' פ"ט, ולפי"ז פרשת התמיד שיש לאומרה
קודם התפילה ודאי זמנה קודם הנה"ח. אכן יש לדון מאיזה זמן יכולים לקרוא פרשת
התמיד.

ושמעתי בזה ממו"ר מרן הגר"ש הלוי ואזנר זצוק"ל, דהנה במשנה ביומא דף כח ע"א
איתא דזמן שחיטת התמיד הוא לאחר שהאיר פני כל המזרח, וכן פסק הרמב"ם פ"א
מתמידין ומוספין ה"ב. וזמן זה הוא סמוך לזמן שיכיר את חבירו הרגיל עמו קצת בריחוק ד'
אמות. ונפ"מ לזמן תפילה בדיעבד וכמו שכתב השו"ע ריש סי' פ"ט, שאם התפלל משעלה
עמוד השחר והאיר פני המזרח יצא, וקודם לכן לא יצא כיון שהתפילה נתקנה כנגד התמיד
וזמנה מהאיר המזרח. וכן הביא בביאור הלכה שם ד"ה ואם מכמה אחרונים (פמ"ג, א"ר
והגר"א בשנות אליהו ריש ברכות), שאם התפלל קודם מן האיר המזרח אינו יוצא
יד"ח אפילו בדיעבד, ודלא כמג"א שם. [ועי"ש שנחלקו אם מן התורה מזמן עלות השחר
הוי יום או רק משעה שהאיר המזרח ונפ"מ לגבי שאר דיני התורה, אך עכ"פ לענין תפילה
ודאי א"א להקדימה קודם האיר המזרח כלל, וכמו שפסק השו"ע].

ולפי זה המתפללים תפילת שחרית עם הנץ החמה ומתחילים פסוקי דזמרה בערך בזמן
האיר המזרח, אינם יכולים לומר את פרשת התמיד קודם התפילה כיון שעדיין אינו זמן
הקרבת התמיד, עכתו"ד.

וכשהיו הדברים למראה עיני מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א הסכים לזה ואמר שהדברים
נכונים, ואכן אף הוא שליט"א נוהג לומר את פרשת התמיד בש"ק בסמוך לעטיפת הטלית
ולא קודם לכן.

והנה שמעתי ממו"ר מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א שמרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל נקט
שבזמן הזה שנחלש כח הראיה אצל בני"א, הזמן דמשיכיר את חבירו הוא רק בערך כחצי
שעה לפני הנה"ח. [ויעוין עוד באבהא"ז ריש הל' ק"ש (אות ג' או"ק ח') בשם הג"ר דוד
בהר"ן שהוכיח שהראיה בדורנו נתקלקלה מבזמן חז"ל]. והוסיף מו"ר מרן שליט"א דהואיל
ונפיק מפומיה דמרן הגרי"ש זע"א לכן הוא מחמיר בזה על עצמו, על אף שלהלכה נראה
לו שהזמן גם היום הוא כ-45 דקות לפני הנה"ח. וכן שמעתי ממרן הגר"ח ק"ש שליט"א שבדק
בעצמו כמה וכמה פעמים והגיע למסקנא שהזמן הוא כ-45 דקות לפני הנה"ח, וכן הוא
נוהג למעשה.

ולפי דברי הגרי"ש יש לחקור לגבי הזמן של האיר המזרח, אם הוא תלוי במציאות שהאיר
פני כל המזרח אף שאין אנו רואים אותו בזמנו, או שהוא תלוי בראייה דידן שייראה
לנו שהאיר כל המזרח. ונפ"מ לענין תפילת שחרית וזמן אמירת פרשת התמיד שא"א
להקדימם קודם שהאיר המזרח, דשמא הזמן הוא מאוחר יותר מבזמן חז"ל, וכן נפ"מ
לשעת הקרבת התמיד בביהמ"ק שיבנה במהרה בימינו.

לשון חכמים

אבות דרבי נתן פ"ד 'אין עבודה שהיא חביבה לפני הקב"ה יותר מעבודת בית המקדש'. ע"כ. **ומה טוב ומה נעים הלומדים בכל יום סדר עבודה שתיתקן מהר"ם די לונזאנו, ומה נאוה התלמידי חכמים שעוסקים בש"ס בסדר קדשים.**

והוסיף בעל פלא יועץ: **זה כלל גדול לסדר עבודת הקודש, שהזמן שמוציא לעבודת ה' יתברך, ישקול בפלס וישתדל לידע מפי ספרים ומפי סופרים, מה היותר טוב לעשות או ללמוד באותו זמן שיש לו כפי ערכו.** הבוחר יבחר ועליו תבוא ברכת טוב. בעל פלא יועץ ספר אורות אלים נח.

ילקוט תהלים רמז תתפג: 'לעולם זאת על ישראל. אמר רבי יוחנן אלו תלמידי חכמים העוסקין בהלכות עבודה, מעלה אני עליהם כאילו ובנה בית המקדש בימיהם'. ע"כ. **הנה כי כן, ראוי לכל תלמיד חכם לייחד איזו שעה לפחות, בכל שבוע פעם אחת, לעסוק בהלכות עבודה בתורת כהנים או רמב"ם.**

עין רואה גודל תועלת לימוד הקרבנות. והן עתה אשריהם ישראל הן רבים קוראים הקרבנות, אבל דא עקא דלשון הזהר (בראשית קב.) דייק וקאמר 'ויכוון בהו', והכי נמי הדר קאמר 'ושוי לביה ורעותיה בהו', באופן דלפי הנראה **לימוד הקרבנות שלומדים רבים מעמי הארץ** רק שפתותיהם נעות ולבם בל עמם, אין בם מועיל התועלות הנזכרות בזה"ק.

ומכל מקום, לפי הנאמר באמת בזה"ק דאינון מלאכים דמדכרין חוביה כוליה ידכרין ליה לטב, **ראוי והגון להתחזק בימי ראש השנה ללמוד סדרי הקרבנות** בכוונה ורעותא דליבא, מאחר שבהם יבואו בני האלהים להתייבב על ה', וכן בעשרת ימי תשובה לא יעבור מלקרותם. ודבר בעתו מה טוב. בעל פלא יועץ ספר אורות אלים ל.

דיני חנוכה בזמן המקדש

הרה"ג רבי י. י. ב. שליט"א

הדלקת נר חנוכה

א. כהנים של בית אב הישנים בלשכת בית המוקד לפני יום עבודתם¹, נראה שלא הדליקו שם נר חנוכה². ויש להסתפק אם הדליקו בעזרה נר חנוכה מצד המנהג כמו בבית הכנסת³.

ב. כהן העוסק בהקטרת אברי התמיד והגיע זמן הדלקת נר חנוכה נראה שאינו צריך להפסיק⁴, וכן הכהנים בבוקר בזמן עבודתם שהתפללו תפילה קצרה בלשכת הגזית⁵ לא קראו את ההלל⁶. אבל כהן שבזמן מצות הדלקת נר חנוכה יש לפניו אפשרות או להדליק או להתחיל בהקטרת האיברים, צריך להקדים הדלקת נר חנוכה⁷.

1 כמבואר במשנה בתמיד פ"א מ"א.

2 כן נראה מכמה טעמים, דהנה הרמב"ם בהל' מזוזה פ"ו ה"ו כתב דכל הלשכות שבמקדש לא היתה בהם מזוזה חוץ מלשכת פרהדרין. וביאר שם רע"א על הגליון בשם הריטב"א דבכל הלשכות לא הותר לדור אלא לצורך עבודה ולכן לא מיקרי דירה. ולכא"ו גם נ"ח חיובו רק במקום קביעות דירה דהא בעינן נר איש ו'ביתו', וכן ריהטת הפוסקים לענין אכסנאי דתלי החיוב בדין דירה. [ואמנם יש מקום לחלק בזה וצ"ע].

ועוד יש לומר בפשוטו דהנה לא נתבאר אימתי היו באים לבית המוקד, ולכאורה הגיעו רק בלילה וא"כ בזמן ההדלקה היו בביתם ודעת פוסקי זמנינו דבכה"ג מדליק בביתו (ראה משנ"ב דרשו סי' תרע"ז הע' 15). ואף ביום שעבדו במקדש שיש שנשאר עד לאחר זמן ההדלקה כדי להפך באיברים כמבואר בכמה דוכתי, מ"מ מהני הא דאשתו מדלקת עליו בביתו, ולגבי בחורים ג"כ כיון שהם סמוכים על שולחן אביהם, מהני הדלקתו. [וידועה עוד דעת הגריש"א דהעוקר דירתו רק ליום אחד מדליק במקומו הקבוע, ולדבריו ודאי לא הדליקו שם].

3 דהא הוא מקום כינוס רבים כמו ביהכ"נ, ולא גרע מקדש ממש ממקדש מעט. ולכא"ו יש לתלות דבר זה בב' הטעמים שהביא הב"י בסו"ס תרע"א, דלפי הטעם שכתב דנהגו כן משום האורחים, הא ליכא אורחים במקדש כדמוכח ברמב"ם פ"ו ממזוזה ה"ו, אבל לפי הטעם שהוא משום פרסום הנס במקלות י"ל דשייך גם במקדש. [ופשוט דלא סגי במנורה דחיובה מדין תורה וליכא הכירא כלל]. אמנם כ"ז דבר חדש ואינו מסתבר כ"כ. ומצד בל תוסיף ליכא חששא לכא"ו, כיון שאינו עושה כלל בצורת המצוה ובמקומה ושלא בנוונה לשם מצות הדלקת המנורה, וכמו שודאי מותר להדליק נרות להאיר בעזרה.

4 דעוסק במצוה פטור מן המצוה, ואפ"י לענין מקרא מגילה דילפינן מקרא דמבטלין הכהנים עבודתן, כתב הריטב"א במגילה דף ג' ע"א דהיינו דוקא כשאנים באמצע העבודה דאל"ה הא עוסק במצוה פטור מן המצוה, ונראה מדברי הפוסקים שנקטו כן, וכמוש"כ הגר"א באו"ח סי' תרפ"ז דאף דלדעתו מקרא מגילה קודם למת שיש לו קוברין, מ"מ אם התחילו להוציאו אין מפסיקין דומיא דק"ש והתם הטעם משום עוסק במצוה. ואף כשיעבור זמן ההדלקה מ"מ פטור, ואף דאפשר לקיים שניהם שידליק ואח"כ יקריב הא קי"ל דבכל גונוי פטור, כמו שפסקו השו"ע והרמ"א בסי' ל"ח כדעת הר"ן עיי"ש בבה"ל.

5 כמבואר במשנה בתמיד פ"ה מ"א.

6 בדאמת היו פטורים מכל המצוות משום עוסק במצוה כמבואר בזבחים י"ט ע"א ורק היו מתפללין על העבודה שתתקבל ברצון וכן קראו ק"ש, וכמו שביאר התפ"א שם בבועז שיש טעם מיוחד לכל חלק שהתפללו שם, אבל מכל שאר התפילה פטורין משום עוסק במצוה, ולכא"ו ה"ה להלל. אכן באמת אי"צ לכ"ז דהא מבואר בברכות י"ב ע"א שתפילה זו היתה קודם שיאיר היום ולכן לא בירכו ברכת יוצר אור והא הלל לכתחילה אסור לקרות קודם נץ החמה כמבואר במגילה כ' ע"א, וכמ"ש בביהגר"א או"ח תקפ"ח סק"א שכל מה שהוזכר שם בסיפא ג"כ מצוותו מהנה"ח. אלא דאיכא נפקותא בהמשך היום שהיו טרודין בכל העבודות, ואף בזמן שנחין אם יש בזה צורך כדי שיהיה להם כח להמשיך חשיבי עוסקין במצוה כמבואר בסוכה כ"ו ע"א, אבל בזמן שאין קרבות ודאי חייבין בהלל שזמנו כל היום.

7 הנה לענין מקרא מגילה אמרינן במגילה ג' ע"א שקודמת לכל

ג. אסור להשתמש בשמן הקדש להדלקת נר חנוכה⁸. ואם השתמש בלא הגבהה⁹ חייב לשלם קרן ולא חומש¹⁰. וי"א שלא יצא ידי חובתו¹¹, ולכו"ע אסור לברך ע"ז¹². ואם הגביהו בשוגג שסבור שהוא של הדיוט¹³ [ואינו גזבר¹⁴], חייב קרן וחומש¹⁵ ויצא יד"ח.

ד. מותר השמן של נר חנוכה שכבה קודם זמנו¹⁶, נראה שאסור ליקח ממנו למנחות ולנסכים¹⁷, ולהדליקו במנורה יתכן שמותר¹⁸.

המצוות, ובמ"ב סי' תרפ"ז סק"ט וסקי"א הזכיר בתוך דבריו בשם הפוסקים דהטעם שהחמירו בה הוא משום פרסומי ניסא, וכע"ז מבואר בריטב"א במגילה שם לענין ת"ת, ולכא"ו ה"ה לענין נ"ח דמבואר בשבת דהוי פרסומי ניסא, [ואמנם במגילה שם איכא ילפותא מקרא לכהנים שמבטלין עבודתן אבל איכא למימר דהוי גילוי מילתא, אבל באמת יתכן דשאני עבודה דחמירא כמבואר בסוגי' שם ולא סגי בטעמא דפרסומי ניסא ולפ"ז הכא ישתנה הדין]. וכה"ג אמרינן בשבת כ"ג ע"ב דנר חנוכה קודם לקידוש היום משום פרסומי ניסא, [ואמנם התם הוי מצוה דרבנן אף דעיקרו מה"ת].

ולכא"ו יש עוד סברא דהא נר חנוכה מצותו בתחילת זמנו וכמ"ש הרמב"ם פ"ד מחנוכה ה"ה והשו"ע תרע"ב ס"א וס"ב דאסור להקדים ולאחר, ונמצא דכשמאחרו אינו מקיים את המצוה לכתחילה, משא"כ הקטרת איברים דאין נפקותא אם מקטירים בתחילת הלילה או בסופו אי לאו משום זריזות, והוי נ"ח כעין מצוה עוברת, וכ"ש באופן שע"י השיהוי בהקטרת אמורים תכלה רגל מן השוק דודאי הוי נ"ח מצוה עוברת. [ויתכן דכל מאי דבעינן קרא במקרא מגילה הוא משום דאפשר לקרותה אח"כ ורק דמן המובחר לקרותה ברוב עם, ועי"ן].

8 פשוט דהוי מזיק הקדש.

9 שלא מעל בהוצאה מרשות הקדש.

10 כדין מזיק הקדש דחייב קרן בלבד כמבואר בב"מ צ"ט ע"ב, וה"נ הא מזיק הוא ואינו מועל דהא אין לו שום הנאה כיון שאסור להשתמש בנ"ח, והנאת מצוה ליכא דמצוות לאו ליהנות ניתנו כמבואר בר"ה כ"ח דלא הוי מעילה, [ואף אי לא יצא יד"ח המצוה הוי מזיק בעלמא כשורף עצי הקדש בלא צורך].

11 כן סתם השו"ע באו"ח סי' תרמ"ט ס"א דלולב גזול פסול בכל ימים והיינו משום מהב"ע, וה"נ הא הוי מהב"ע שבעצם המצוה מזיק הקדש [ומסתברא דהוא איסור מה"ת], אמנם עי' שם בשו"ע בס"ה שנחלקו בזה השו"ע והרמ"א, וע"ש במ"ב ובה"ל שהוא פלוגתת הפוסקים בדעת השו"ע.

12 ע"ש בסי' תרמ"ט במ"ב סק"א דלכו"ע הוי בוצע ברך.

13 דבזה הוי מעילה כמבואר בחגיגה י' ע"ב ויצא לחולין כמבואר בר"ה כ"ח ע"א ובהרבה דוכתי.

14 כמבואר שם בחגיגה דא"כ לא הוה מעילה.

15 כדין מעילה המפורש בתורה, וכיון דנפיק לחולין הוי דידיה ויוצא יד"ח אח"כ כשמדליקו. ולענין הברכה צ"ע שם בסי' תרמ"ט ס"א במ"ב.

16 דאסור בהנאה כמבואר בסי' תרע"ג ס"א ברמ"א ובמ"ב שם סק"א.

17 דבשו"ע שם כתב בדעה קמייתא דאפ"י תשמיש קדושה אסור לאור הנרות, ובפשטות הוא משום לא פלוג או דמ"מ איכא בזיון למצות נ"ח, ולכאורה ה"ה בזה. ואף לדעה בתרייתא כתב המ"ב בשם הט"ז אסור בדרך קבע, ולכא"ו כילוי השמן לדבר אחר ודאי לא מיקרי תשמיש עראי. ושמא יש לומר דמ"מ לקרבנות דהוו הקדש ממש שרי.

18 לפי טעם הר"ן בשבת דאסור להנות מנ"ח משום שנעשה הנס ע"י מנורה ועשאוהו כמנורה, לכא"ו ודאי אפשר להדליקו במנורה עצמה, [אף שיש לחלק בדוחק]. וגם לפי טעם רש"י שם דהוא משום בזיון המצוה י"ל דהדלקת המנורה הוי כעין אותה מצוה.

כלל²⁵, ולפי זה נראה שצריכים להוציא שני ס"ת בשחרית²⁶, וקורין בראשון במעשה בראשית ובשני בחנוכה²⁷.

ז. בר"ח טבת לא היה מעמד כלל אף במוסף מנחה ונעילה מפני קרבן מוסף וקרבן עצים שהם באותו יום²⁸.

ח. אנשי המעמד מתענים בחנוכה את תעניותיהם הקבועות²⁹, ראה הערה.

25 כ"כ רש"י שם. אמנם הריטב"א כתב דבהלל אין סיבה לחלק בין אנשי מעמד שבירושלים לאחרים דהא כולהו מחייבי בהלל ובהכרח שפטרם את כולם. והר"י מלנויל פי' דעת רש"י דהקילו רק לאנשי מעמד שבירושלים כיון שצריכין למהר לעמוד על הקרבן ואין יכולין להרבות בתפילה וגם לומר הלל. ובתוס' ר"ד כתב דכל ביטול המעמדות הוא לכבוד הימים המיוחדים, וכן משמע ברמב"ם בפה"מ שהובא בהערה י', ולפי"ז אין שום חילוק בזה.

26 כן נראה פשוט דהא צריכין לקרות קריאת מעשה בראשית וגם קריאת חנוכה ככל ישראל, ודמי לר"ח טבת שחל בחול דמוציאין ב' ספרים. וכן צ"ל לפמש"כ המהר"י קורקוס פ"ו מכלהמ"ק בדעת הרמב"ם דלעולם לא ביטלו הקריאה אלא רק את התחנונים.

27 נראה דמעשה בראשית חשיב תדיר טפי מחנוכה וקדים לי', דאף אי נימא דמחשבין כל מעמד מישראל בנפרד, [ולא איכפ"ל במה שכל השנה יש קריאה במעשה בראשית לאנשי מעמד כיון דלאנשים אלו אין מעמד אלא עכשין], מ"מ הא איכא רק כ"ד מעמדות ובל שנה יש נ' שבועות לכה"פ ונמצא שכל משפחה היתה ב' פעמים בשנה במעמד שבכל אחד מהם קורין ו' ימים במעשה בראשית, והוי תדיר טפי מחנוכה, [ואף שקורין כל יום חלק אחר ממעשה בראשית, הרי גם בחנוכה בכל יום קורין נשיא אחר]. ואף דבחנוכה איכא פרסומי ניסא מ"מ תדיר קדים כמו שמקדימין קריאת ר"ח בר"ח טבת משום שהיא תדירה.

ולענין סדר הקריאה צ"ל דקוראין ב' גברי באחד ועוד גברא בשני משום דאסור להוסיף בחול על ג' גברי. ויל"ע בקריאת מעשה בראשית אי קורא מעשה שני ימים כמו בכל השנה משום לא פלוג, או שאין קורין אלא יום אחד כיון שאין צורך להוסיף פסוקים. ולענין ר"ח טבת אין נפק"מ דמשמע בראב"ד פ"ו מכלהמ"ק דבר"ח קראו במוסף ג' גברי בבראשית והרביעי בר"ח, ולפי"ז קריאת חנוכה היא בשחרית וקריאת ר"ח היא במוסף, עי"ש היטב.

28 מתני' תענית שם. ועי' ריטב"א שדעתו כדעת הראב"ד דביום שיש בו קרבן עצים אין מבטלין המעמד אלא בני המשפחה המביאה את קרבן העצים. ובמאיירי נראה דכולם מבטלים את המעמד, וכ"כ הגבורת ארי בתענית שם מטעמא אחרינא, עיי"ש.

29 כמבואר בתענית דף כ"ו ע"א דהוי מתענין ד' ימים בשבת. והנה יסוד הדין נראה עפ"י המבואר במגילת תענית והובא בגמ' תענית י"ב ע"א דכל מי שקיבל תענית עליו קודם שנתקנו הימים טובים דמגילת, דוחה תעניתו את הימים טובים. ולפי"ז ה"ה לתענית המעמדות דמשמע בפשטות דהוה תקנה קדומה מימות נביאים בראשונים שתיקנו המעמדות עצמם כמבואר במתני' תענית כ"ו ע"א ואינהו הוו לפני נס חנוכה.

אכן י"ל דרק היכא דקיבל תענית דהוה כעין נדר אמרינן דדוחה יו"ט דמגילת תענית אבל תענית המעמדות הוה מנהג בעלמא, ואדרבה חזינן מעיקרא דלא תיקנו להתענות כל היכא דאיכא סיבה כלשהי ולכן לא תיקנו להתענות ביום א' ויום ו' כמבואר בתענית שם, ואיכא למימר דכ"ש במקום תקנת חז"ל דאין מתענין. וגם י"ל דאי"ז נחשב כלל שקדמה התענית לגזירה משום דכל תענית היא בפנ"ע ואין לה קשר לשנה שעברה דבכל יום הם מתענין מחמת אותו יום והא כבר תיקנו את ימי החנוכה, ולא דמי למי שקיבל על עצמו קודם היו"ט להתענות מ' תעניות וכדו'. וגם איכא למימר דציבור המתענים הוי זילותא טפי לחנוכה ולא התירו אלא ליחיד, וכעין מש"כ כמה ראשונים והובאו בפוסקים בפ"י תרפ"ו דאף שבטלה מגילת תענית מ"מ אסור לגזור תענית בימים הכתובים שם, וכעיי"ז כתב המ"ב שם לענין יום שלפני חנוכה לאחריו, וא"כ יש לומר דלא התענו בחנוכה, ועי' עוד במהר"י קורקוס פ"ו מכלהמ"ק דכתב בתוך לשונו בענין הימים שמבטלין בהן המעמדות דאין מתענין בהם.

ואמנם שוב מצאתי בתוס' ר"ד בתענית כ"ח שכתב להדיא דהתענו בחנוכה, משום דלא גרע מתעניות הגשמים דאם התחילו אין מפסיקין

שיר של יום

ה. י"א שבחנוכה שרו הלויים בזמן ניסוך היין של התמיד בבוקר ובין הערבים מזמור שיר חנוכת הבית, (תהלים פרק ל') וביטלו השיר הקבוע¹⁹, וי"א שלא שינו כלל ושרו ככל הימים²⁰. ולכו"ע אין החליל מכה לפני המזבח בחנוכה כמו ביו"ט²¹.

מעמדות

ג. אנשי המעמד שהם המשמרת מישראל שהגיעה זמנה לעמוד על קרבנות הציבור ורגילין להרבות בתפילות ותחנונים ולקרוא במעשה בראשית, מבטלין מעמדם בשחרית בחנוכה²². ונחלקו הראשונים בדין זה, יש אומרים שאין מרבין בתחנונים²³, ויש אומרים שאין קורין במעשה בראשית²⁴. ויש מהראשונים שכתב שכל זה רק באנשי מעמד שבירושלים העומדים על הקרבן, אבל אנשי מעמד בשאר ערי ישראל אין מבטלין המעמד

19 כ"כ התפא"י בהקדמה לקדשים הנקראת חומר בקודש, עפ"י מה שפירש במסכת סופרים פי"ח דכל השירים שנשנו שם הם השירים שהיו בבהמ"ק, והוסיף לחדש דגם בתמיד של בין הערבים משנין השיר של יום, וכנראה משום דאין סברא לחלק בין תמיד של שחר לשל בין הערבים אף שיש סברא לומר דסגי למימר שיר דחנוכה פ"א, ועי' בהערה הבאה.

20 החשק שלמה בהגהותיו על מסכת סופרים תמה טובא על התפא"י, דמתוך דברי המסכת סופרים מוכח דקאי על ביהכ"נ ולא על ביהמ"ק דקאמר נמי מזמורים לט"ב, [וע"ש בתפא"י שנדחק בזה]. וצוין גם לדברי המג"א בסי' קל"ב סק"ד שכתב נמי דהוי שיר של ביהכ"נ.

וכבר ידוע דלכאוי יש בזה פלוגתת רש"י ותוס', דרש"י ברה"ה ע"ב כתב דבמ"ס איתא דהשיר של הלויים לשמע"צ הוא למנצח על השמינית ומבואר דנקט דמיירי שם על שירת הלויים, אבל בסוכה מ"ז ע"א כתב רש"י דלא איתפרש שיר של שמע"צ. ובתוס' שם כתבו דבמ"ס אמרינן דשרו המזמור הנ"ל בביהכ"נ ושמא זהו ג"כ שירת הלויים בבהמ"ק. ומבואר דנקטו דלא מיירי המ"ס אלא לגבי ביהכ"נ אלא דממילא ילפינן שזהו שיר המתאים לשמע"צ, ולכאוי איכא למימר ה"נ דאף דבמ"ס מיירי לענין בהכ"נ, ממילא ידעינן דה"ה לבהמ"ק. אמנם באמת אינו דומה כלל דבשמע"צ יש מוסף ובלא"ה צריך להיות שיר מיוחד ואמרינן דמסתמא זהו אותו מזמור השייך לו, אבל בחנוכה דליכא מוסף מהיכי תיתי לחדש דדחו את שיר התמיד. ובאמת החשק שלמה תמה שם דאין יבטלו שיר התמיד הקבוע שנתקן מימי נביאים הראשונים, [וכמדומה דיש דעה באחרונים דבאמת שרו ב' המזמורים ולא מצאתי כעת]. אמנם באמת המנח"ח כתב במצוה ש"ב לענין יו"ט דביטלו אף את שיר התמיד מפני כבודו של יום, וה"נ איכא למימר הכא דביטלוהו משום פרסומי ניסא, ולפי"ז א"ש גם מש"כ התפא"י דאמרוהו גם בבוקר וגם בערב, ומ"מ הדברים מחודשים.

21 בערכין דף י' ע"א מונה י"ב ימים שהחליל מכה לפני המזבח שהם כל הזמנים שקוראים את ההלל ולא מנו את חנוכה, וכתב רש"י שם ד"ה שמונת (בסוף העמוד) דלא מנו ח' ימי חנוכה משום דליכא בהו קרבן, וביאר בספר חקרי לב או"ח סל"ב דלא נתקן חליל אלא ביום שיש בו מוסף, וכ"כ התויו"ט בערכין שם פ"ב מ"ג וכן מבואר שם נמי מהתפא"י. ועי' ספר עולת שלמה בערכין שם שכתב דרק על המוסף נתקן החליל אבל מרש"י בסוכה לא משמע הכי, ועכ"פ י"ל דלא תיקנו אלא בזמן שמוסיפין קרבן.

22 כ"ז במשנה בתענית דף כ"ו ע"א, וכ"כ הרמב"ם פ"ו מכהמ"ק דהוי מרבין בתפילות ותחנונים, ומבואר שם במשנה דיום שיש בו הלל ואין בו מוסף (דהיינו חנוכה) אין מעמד בשחרית. וכתב הרמב"ם בפיה"מ דכיון שחנוכה מדברי סופרים עשו חיזוק לדבריהם לדחות המעמד משחרית (התפילה הראשונה).

23 כן מבואר ברש"י שם ד"ה כל יום.

24 כן מבואר ברבנו חננאל ורבנו גרשום בתענית כ"ח ע"א.

י. פירות שביכרו קודם חנוכה והפרישם ועבר עליהם חנוכה ירקבו³³, ואם הפרישם לאחר חנוכה לא נתקדשו כלל³⁴.

יא. פירות שביכרו לאחר חנוכה, יש אומרים שמביאין מהם ביכורים לאחר עצרת³⁵, ויש אומרים שכל הפירות שמבכרין עד ניסן³⁶ אין מביאין מהן ביכורים³⁷.

באכילה ודינים כביכורים שלא הונחו שאסורים כדאיתא במכות דף י"ז.

33 כן איתא בירושלמי ביכורים פ"א ה"ו. ועיין בטו"א מגילה כ' ע"ב שכתב דלפי טעם הרמב"ם שאין מביאין ביכורים לאחר חנוכה משום דאלו שביכרו לאחר חנוכה שייכים לשנה הבאה, משמע דאם ביכרו קודם חנוכה יכול להביאם גם לאחר חנוכה, אך תמה עליו מהירושלמי, ואולם החזו"א בלקוטים לזרעים ס"ח סק"ב נקט כדברי הירושלמי לדינא, ומשמע שם שאף הרמב"ם מודה לזה.

34 ירושלמי שם, והובא בחזו"א שם. והטעם משום דאינם ראויים כלל לביכורים. וכתב החזו"א שם דנדחו לעולם, וא"א להביאם בשנה הבאה אף לדעת הרמב"ם דכיון שביכרו לפני חנוכה שייכים לשנה שעברה ועבר זמנם.

35 רמב"ם פ"ב מביכורים ה"ו, והיינו משום דנחשבים לתבואת השנה החדשה.

36 חזו"א לקוטים לזרעים ס"ח סק"ב, והובא בדרך אמונה בבכורים שם.

37 הראב"ד שם בהשגה, והטעם משום דהוו פירות גרועין כבית הזבלין דאין מביאין מהם ביכורים.

ביכורים

ט. אין מביאין ביכורים אלא עד החנוכה³⁰, ובחנוכה עצמו אין מביאין ביכורים³¹. ואם לא הביא עד השקיעה של ליל כ"ה בכסלו, נראה שיכול להביאם עד צאת הכוכבים³².

ומה"ט הוה נעילה בחנוכה. וכן מבואר להדיא בחי' הריטב"א תענית י' ע"א. אכן הם השוו את חנוכה לר"ח בזה, ובקר"א בתענית כ"ו ע"א הוכיח מהירושלמי דאנשי מעמד לא התענו בר"ח, ואכמ"ל עוד.

30 מתני' ביכורים פ"א מ"ו ורמב"ם פ"ב מביכורים ה"ו. ואם הניחם בעזרה קודם חנוכה, אין איסור לעכב מלינתן לכהן עד זמן הביעור שהוא ערב פסח של שנה רביעית ושביעית, וכמו שביאר החזו"א בליקוטים לזרעים ס"ח סק"ג את דברי התוס' ביבמות ע"ג ע"א.

31 בדרך אמונה שם בהל' ביכורים בביאורו"ל דן בזה ומצדד דחנוכה היינו תחילת חנוכה, וכמבואר בנדרים דף ס' ע"א דעד הפסח היינו עד תחילתו. והביא ראיה מהירושלמי דמבואר שפירות שנה שעברה נשארין בשדה עד לפני חנוכה ובחנוכה עצמו כבר כלו הפירות, ובראשונים כתבו דהיינו טעמא משום דמביאין ביכורים רק עד חנוכה, ומוכח דמביאין רק עד לפני חנוכה. ועי' שם שנשאר בצ"ע בזה, אבל בפ"ד הי"ג ובהל' שמיטה ויובל פ"ד ה"ו כתב שהוכיח דהיינו עד לפני חנוכה.

32 לא מצאתי שיהא איסור להביא ביכורים לאחר תמיד של בין הערבים, והיינו משום דאינם בגדר קרבן הקרב ע"ג המזבח. [ויל"ע בגדר הנחת ביכורים]. ובטו"א מגילה דף כ' ע"ב והובא במנ"ח מצוה צ"א כתב דאין מביאין ביכורים בלילה, ומשמע בפשטות דאפשר להביאן כל היום. ולכאור' בדיעבד יכול לקיים המצוה מספק עד צאה"כ, ולענין מקרא ביכורים בלא"ה אין נפקותא דמהחג ועד חנוכה מביא ואינו קורא. ולענין אכילתן יש לדון דכיון שיש ספק שמא לא נתקיימה בהן הנחה כדון, הרי לא הותרו

יצא לאור הספר הנפלא

"זבח טוב"

על מסכת זבחים

מכיל קפ"ג סימנים מחולקים לפי נושאי המסכת, בהם מניף ידו לבאר יסודות עמוקים בבהירות רבה ובהיקף עצום בשפה ברורה ונעימה

מדברי הרבנים בהסכמותיהם:

- "זכה לחבר חיבור חשוב מאוד וניכר בו ישרותו והבנתו הדקה בגדרי העניינים..."
- "מתהלך ברחבה בעומק העניינים החמורים במסכת זבחים, דברים בהירים ומאירים קילורין לעינינו..."
- "לא הניח פינה זזית אשר לא נגע בה..."
- "כאשר יעידו כל רואיו כי טוב הוא בשום שכל וסברא ישרה בהיקף עצום ובדקדוק רב בדברי רבותינו..."
- "ואין ספק כי ספרו יהיה לעזר רב לכל לומדי סדר קדשים, כי ימצאו בו "זבח טוב" בכל סוגיא וסוגיא, ואף בסוגיות הסבוכות ביותר..."

ניתן להשיג אצל המחבר בטל: 054-8432172

בית יערי הלבנות
תגובות לגליונות קודמים

סמיכה על ראש העוף

הגאון רבי חיים מאיר הלוי שטינברג שליט"א

תורת הקרבנות גליון כ"א הביא ידידי הרה"ג רי"מ הכהן שליט"א בהא דכתב הרמב"ם בהל' מעה"ק פ"ג ה"ה "העוף אינו טעון סמיכה" שדייק הגר"ש איגור, דרק אין עליו חובת סמיכה, אבל אם רוצה סומך על העוף. והקשה דהא סמיכה בב' ידים בבית אחת על ראש הקרבן, ואין בראש העוף מקום לב' ידים.

וכתבתי בגליון ל"ג לתרץ ע"פ ביאור הצפנת פענח בדברי ראב"ע דבקרבת עולה ויורד ב' העופות נחשבים לקרבן אחד, וי"ל דמייירי דיסמוך יד אחת על חטאת העוף והיד השניה על עולת העוף ובכך מתקיימת סמיכת ב' ידיו בעוף.

ונדפסה הערת המערכת על התירוץ הנזכר: עדיין יש לדון אין יסמוך המביא חטאת העוף ועולת העוף בפני עצמם.

ומה שהעירו מחטאת העוף הקריבה בפני עצמה, אינה קושיא הואיל וחטאת העוף לא באה בפ"ע רק עם עולת העוף, ורק יולדת מביאה חטאת העוף בפני עצמה - והרי לא שייך בה סמיכה הואיל ונשים אינם סומכות. והק' על הת' שלי יהי' רק מעולת העוף הבאה בפני עצמה. [וכן מקרבנות זב וזבה שמביאים חטאת העוף ועולת העוף, ובזה לא אמר ראב"ע שהן נחשבים קרבן אחד, וכן מקרבן גר דאף שמביא ב' עופות - אינם נחשבים קרבן אחד].

ויש להשיב על הערה זו, דהערה זו היתה שייכת אילו הי' כתוב ברמב"ם להדיא דשייך סמיכה בכל עולת העוף, ובכלל זה אף על עולת העוף הבאה בפני עצמה, ושם לא שייך תירוץ זה. אבל הרמב"ם רק כתב "העוף אינו טעון סמיכה", ודייק הגר"ש איגור דמשמע שרק אין חובת סמיכה על העוף, אבל יש רשות לסמוך על העוף, וע"ז שאל השואל איך יתכן סמיכה בב' ידיו, וע"ז כתבתי לתרץ דשייך לקיים סמיכה בעוף בקרבן עולה ויורד שיסמוך על ב' העופות יחדיו, כל יד על עוף אחר, ולכן כתב הרמב"ם על עוף שאינו טעון סמיכה, לומר דיש היכי תימצי דשייך סמיכה בעוף, ואמנם הכוונה רק בב' עופות שבאין בתורת קרבן אחד ולא בעולת העוף הבאה בפ"ע.

הרה"ג רבי רפאל ב שליט"א

גליון ל"ד כתב הרה"ג ר' גימפל ליפשיץ שליט"א מאנטווערפען, דדברי הגר"ש איגור מקורם בתשו' הגאונים (ה' ברא"ש פרק ח סי' כ"ג) דמניח ידו על ראש התרנגול תבנית סמיכה, ובבאר שבע (סי' נג) הקשה הא קרבן העוף שאינו טעון שחיטה אלא מליקה אין טעון סמיכה כלל, וא"כ לא הוי תבנית סמיכה בקרבן. וליישב דברי הגאונים כתב הרב ליפשיץ עפ"י דברי הגרש"א דבעוף נמי אם ירצה יכול לסמוך.

והנה מדברי הבאר שבע חזינו דודאי לא ס"ל לדברי הגרש"א, אבל מדברי הגאונים נמי אין הכרח דסבירא להו כהגרש"א, דאפשר דבעוף לא שייך סמיכה כלל אפי' בתורת רשות, אבל הכא בכפרות דהעוף בשחיטה ולא במליקה תו הוי כבהמה דאיכא סמיכה. [אכן בעיקר דברי הבאר שבע יל"ע מה שנקט דפטור עוף מסמיכה הוא משו' דהוי במליקה ולא בשחיטה, והא בתו"כ ממעטו מקרא דהעולה].

ועוד י"ל דכיון דהכל הוי רק רמז לקרבן א"כ אין לדקדק כ"כ

שיהי' ממש כמו הקרבן לכל דיניו, [ובזה יובן ג"כ מש"כ דמניח ידו תבנית סמיכה, דמשמע ידו האחת].

ומה שכתב הרב ליפשיץ בהמשך דבריו דבעוף א"צ בכל כוחו, והביא דברי בעל הטורים בפר' ויקרא שבצאן ובקר נכתב "את ידו" ללמד שסומך ברפיון, ומשמע דא"צ בהם סמיכה בכל כחו, כבר כתבתי על זה בגליון ל"א שיש נוסח אחר בדברי בעל הטורים, ושהוא נראה נוסח מתוקן יותר, דהא "את" הוי ריבויא ולא מיעוטא, ואיך משמע מזה מיעוטא.

וגם שמעתי מהגר"ד לנדו שליט"א שדברי בעל הטורים [לפי הגירסא שהביא הרב ליפשיץ דבצאן ועוף לא בעי' בכל כחו] נסתרים מגמ' מפורשת. ואולי כוונתו דבמתני' דחגיגה ט"ז א' פליגי אי סומכין ביו"ט או לא, ולא חילקו בין בקר לצאן, ובגמ' שם בע"ב אמר רמי בר חמא ש"מ סמיכה בכל כחו בעינו, וכיון דבצאן נמי אסור, מוכח דבצאן נמי סומך בכל כחו. ולכאו' בהכרח דהגירסא האחרת בדברי בעל הטורים.

אם ניסוך המים נקרא קרבן

הגאון רבי אליעזר יחיאל קונשטט שליט"א

גליון ל"ד כתב הר"ר שמעון ליפשיץ, שנחלקו הבבלי והירושלמי האם יש תורת קרבן בניסוך המים, והיינו מדכתב רש"י דמים מגולין פסולים למזבח רק משום שהארס אינו משלים לשיעור ולא משום שאין זה ממשקה ישראל. אכן יש לומר באופן אחר שהרי נחלקו האחרונים במשקה ישראל האם זה סיבה לפסול להקרבה או סימן שהדבר נאסר גם לגבוה, ובזה נחלקו גם הבבלי והירושלמי לגבי איסור סכנה אי שייך בזה משקה ישראל, דאם הוי סימן יש לומר שאין זה שייך בדבר האסור משום סכנה, ולכן נקט רש"י בדעת הבבלי שאינו נאסר מטעם משקה ישראל.

אכילת קדשים קלים כשבטלה קדושת ירושלים

הגאון רבי אליעזר יחיאל קונשטט שליט"א

מה שדן הר"ר חיים מאיר נריה שם בגליון האם אכילת קדשים קלים תלוי בקדושת ירושלים או בקדושת העזרה, הנה בקרית ספר [פ"ו מהלכות בית הבחירה] מובא צד שלישי בענין זה, שקדשים קלים אפשר לאכול בכל בתי ערי חומה אלא שהם נפסלים ביוצא, וכן משמע בזבחים נ"ה. אכן מפשטות המשנה בכלים לא משמע כך, יעו"ש בפ"ק דכלים לגבי עשר קדושות.

בניית מזבח להדגמה

הגאון רבי אליעזר יחיאל קונשטט שליט"א

מה שכתב הר"ר יוסף ניסים כהן בגליון הנ"ל שיש איסור לבנות מזבח כיון שאפשר להקריב עליו, וטעמו בזה משום שמקריבים אע"פ שאין בית, יש לדון ע"פ דברי החינוך במצוה ת"מ שאין זה אלא רשות ולא מצוה.

מקום עמידת השעירים בעת ההגרה

הרה"ג רבי אברהם יונה הלוי בינשטוק שליט"א

ראיתי בגליון ל"ד את דברי הר"ח זכותא בענין מקום העמדת שני שעירים שיש בזה לכאורה סתירה בין המשנה לברייתא דתורת כהנים. והנני להעתיק מה שכתבתי בזה ב"ה זה מכבר.

תנן בא לו למזרח העזרה וכו' ושם שני שעירים, ומשמע שהיו השעירים בעזר עצמה. אולם בתו"כ איתא שהעמדת השעירים היתה בשער ניקנור כדכתיב "והעמיד אותם לפני ה' פתח אוהל מועד" והובא בתוספות ישנים, ומשמע בדבריו שהבין כן ברש"י. ואולם צ"ע שברש"י אין שום משמעות שדעתו להוציא המשנה מפשטה, וע"ע בסמ"ג שכתב כתו"כ אבל הרמב"ם העתיק לשון המשנה. ובסדר העבודה 'אתה כוננת' צירף שניהם בזה"ל "ובא לו לשער נקנור והוא למזרח העזרה לצפון המזבח", וצ"ע.

ועיין בזבחים קיג: לגבי חיוב חוץ בשעיר המשתלח שתיצרה הגמ' בתחילה כאן קודם הגרלה כאן לאחר הגרלה, ופירש רש"י דקודם הגרלה היו ראוי לשם כיון שהוא עתיד ליכנס משום הגרלה, ורש"י לשיטתו שהגרלה נעשית בעזרה וקרינן ראוי לפתח אהל מועד. ולהתו"י צריך לפרש כתוס' שם שהוא ראוי לשעיר הנעשה בחוץ, ואפשר שהתוס' שם ניידו מפירוש רש"י משום דס"ל שהגרלה בשער ניקנור כהתו"כ ואינו פתח אהל"מ.

ועיקר דברי התו"כ הם ראי' גדולה ליסוד הגרי"ז בספרו ה'ל' מחו"כ, ששער ניקנור אע"פ שלא נתקדש בקדושת מחנה שכינה מ"מ חשוב הוא כלפני ה' לכמה דינים כגון העמדת המצורע והסוטה, עי"ש שהאריך בראיות שלא כתוס' ביבמות ז' ע"ב.

ומה שהתנא דמתניתין חולק על התו"כ, נראה דתלוי אי הגרלה עבודה היא או לא, ועי' ריש פרק טרף בקלפי בתו"י ד"ה הסגן שהכריח דאפי' למ"ד הגרלה מעכבת אינה עבודה כ"כ, אבל לתנא דמתני' שם שדוקא הכה"ג הי' מכניס ידיו לתוך הקלפי ולא הסגן משמע שם בגמ' שהיא עבודה, ועל כן צריך לעשותה בעזרה דוקא ולא סגי בשער ניקנור.

האם שורה רוח רעה במקדש

הרה"ג רבי אליעזר הכהן רבינוביץ שליט"א

נה בגליון תורת הקרבנות (גליון ל"א) הארכתני ביסוד זה שאין רוח רעה שורה במקדש, וכמה ת"ח שם (גליון ל"ג) תמהו על דברי החיים ושלוש כי בשו"ע לא נזכר כלל טעם הרחיצה

הגאון רבי חיים מאיר הלוי שטינברג שליט"א

בענין אם מותר לעשות מזבח להדגמה, שדנו בזה בתורת הקרבנות גליון ל' וגליון ל"ב, יש לציין דבמשך חכמה שמות כ-כ כתב להוכיח מספר יהושע כב-י שאין בזה איסור, ועי"ש שכתב כמה טעמים בזה.

עניינת בשכמל"ו ביום הכיפורים

הגאון רבי חיים מאיר הלוי שטינברג שליט"א

גליון ל"ג הסתפק הרה"ג ר' משה י. שליט"א באלו השומעים את השם המפורש ביה"כ והם חוץ לעזרה, האם חייבים אף הם לומר בשכמל"ו.

הנה במתני' יומא ס"ו א' והכהנים והעם העומדים בעזרה כשהיו שומעים את השם כו' היו כורעים ומשתחוים ונופלין על פניהם ואומרים בשכמל"ו. ובירושלמי שם פ"ד ה"ז אמרו הקרובים היו נופלים על פניהם, הרחוקים אומרים בשכמל"ו.

וכתב בשו"ת הרדב"ז סי' תת"י דהרחוקים היינו שלא שמעו את השם בגלל היותם רחוקים לא היו חייבין להשתחוות, ומ"מ היו צריכים לומר בשכמל"ו. אך בחי' הגרי"ז סוטה מ' ביאר דכולם שמעו את אמירת השם ולכן היה עליהם לומר בשכמל"ו. והקרובים הכוונה לאלו שהיו בעזרה בעת אמירת השם, והרחוקים שהיו מחוץ לעזרה, וביאר דחיוב השתחוואה בשמיעת השם הוא דוקא למי שנמצא במקום השראת השכינה והיינו בעזרה. ועי' משנת חיים שמות סי' ס"ב.

הרה"ג רבי אברהם כהן שליט"א

גליון ל"ג הסתפק הרה"ג רבי משה י. שליט"א האם העומדים מחוץ לעזרה אמרו בשכמל"ו. יעויין ברדב"ז סי' תת"י שהביא מהירושלמי דהקרובים נופלים על פניהם והרחוקים אומרים בשכמל"ו, וביאר דבריו דהקרובים היו גם נופלים על פניהם וגם אומרים בשכמל"ו, אבל הרחוקים לא היו שומעים כ"כ את

הכה"ג ורק כשהיו רואים שהקרובים נופלים על פניהם הבינו שהכה"ג מזכיר את השם, ואמרו בשכמל"ו בלא ליפול על פניהם. ומוכח מדבריו דגם מחוץ לעזרה היו אומרים בשכמל"ו, שהרי הרחוקים היינו אלו שאינם בעזרה.

בשורה טובה לשוחרי תורה ועמליה

יצא לאור הספר החשוב **משנת חיים** על מסכתות ערכין תמורה מעילה

מאת **הגאון רבי חיים מאיר שטינברג שליט"א**

הספר מכיל סימנים רבים בעניני כל מסכת, ומהווה חוליה נוספת בספרי "משנת חיים" - שנודעו לתהלה בקרב לומדי התורה די בכל אתר ואתר.

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות ובבית המחבר רח' נחמיה 7 ב"ב טל' 03-6191916

כמו כן ניתן להשיג את שאר ספרי המחבר שליט"א על מסכתות פסחים, יומא, מנחות בכורות ועוד

בזה משום רוח רעה. ויש לציין כי אכן בשו"ע לא נזכר להדיא טעם הנטילה בזה, אבל כמה אחרונים ה"ה היפה ללב (שם) ובשו"ת רב פעלים (ח"ב ס"ד) ובכה"ח שם (סקע"ג) כתבו להדיא שהנוגע ברגליו חייב בנטילה משום רוח רעה.

ובשו"ת תורה לשמה (סימן י"ג) דן בדבר מי שרחץ גופו היטב ואח"כ נגע בידיו במקום מכוסה, וז"ל: אך ודאי אחר שניגב אם נגע בבשרו צריך נטילה ואף על פי שעתה קודם ב' רגעים כבר היה במים וגופו נקי בודאי, עכ"ז כיון שהצריכו נטילה לנוגע בידיו בבשרו במקומות המכוסים, לא פלוג רבנן בין אם רחץ גופו בין אם לא רחץ ובכל גוונא הצריכו נטילה לנוגע במקומות המכוסים, אך ודאי אם נגע ברגליו אף על פי שנגע תיכף ומיד ביציאתו מן המקוה בעוד ידיו ורגליו לחים עכ"ז צריך נטילה, יען כי טומאת הרגלים לאו משום מלמולי זיעה לחוד אלא משום דשורה שם רוח רעה ואינה מסתלקת אפילו בכמה מימות, כי אין בנו עתה כח לדחותה משם על ידי המים ולכן אם נגע ברגליו אפילו תיכף ומיד צריך נטילה, ורק אם נגע בעודו בתוך המים אין צריך נטילה, מפני כי תסגי ליה טבילה במים מאחר שידי עוהם הם בתוך מי המקוה אחר שהסירם מעל רגליו וזה פשוט, עכ"ל.

נגיעה ברגליו בזמן קידוש ידים ורגלים

הרה"ג רבי גימפל ליפשיץ שליט"א

בלתי את גליונכם החשוב, וראיתי שכמה ת"ח הקשו האין יכול לקדש ידיו ורגליו ביחד הא כשנוגע ברגליו צריך לרחוץ ידיו.

הנה כן הקשה בספר שלום רב עמ"ס זבחים, ותירץ דהא דאיתא מניח ידו ע"ג רגליו אי"ז דווקא שתגע היד ברגל, רק הכוונה שהיד תהיה על הרגל. ותירוץ צ"ע דהא בפי"מ וברע"ב בזבחים מבואר שמשפשיף היד ברגל.

והשפ"א בזבחים דף י"ט כתב ליישב, וז"ל אע"ג דבעלמא הנוגע בבשרו ובפרט ברגליו צריך ליטול ידיו וכו', רק נראה כיון דדרך לילך תמיד יחפי רגל הוי כנוגע בבשר ידו ופניו המגולה דאינו צריך נטילה.

והנה בדברי השפ"א מבואר שנקט דקידוש רגלים היה רק בכף הרגל, ותמיהה שכתב כן בפשיטות, שהרי נחלקו הראשונים עד איזה מקום היה קידוש הרגלים, דהנה איתא בתוספתא ידים פ"ב ה"א (הובא בתוס' מנחות ל"ז), הכהנים מקדשים במקדש בידים עד הפרק, ברגל עד הסוכן. ופירש הגר"א עד הסוכן, היינו כמו הפרק ביד והוא פרסת הרגל עד הקרסול נקרא סוכן. מבואר שסובר שקדשו רק את כף הרגל דהיינו עד הקרסול. וכן מבואר בתוס' מנחות שם ד"ה קיבורת דעד הסוכן היינו הקרסול.

והנה במתני' חולין דף קל"ד ע"ב, ר' יהודה אומר שוק מן הפרק של ארכובה עד סוכן של רגל. ופירש"י סוכן של רגל היינו פרק שבין הקוליות ועצם אמצעי. ומבואר מרש"י שהסוכן זהו הברך. וכן מבואר בתפארת ישראל בהקדמתו לקדשים (חומר בקודש פ"א אות י"ח) וז"ל, דה"ה ברגל כל פסת הרגל עד הפרק שבין פיסת הרגל להקנה הנקראת ארכובה הנמכרת עם הראש, ובמנחת סולת מצוה ק"ו ביאר שכוונתו עד הברך. ועיי"ש בר"ש ידים פ"ב מ"ד שמדבריו מתבאר ג"כ שסוכן אינו כף הרגל. [וע"ע בפני משה וקרנן העדה בירושלמי יבמות פרק י"ב ה"א שנחלקו ג"כ עד היכן נחשב רגל לקידוש ידים ורגלים].

ונראה להביא ראייה שקידוש רגלים הוא עד הברך, דהרמב"ם פרק ה' מהל' ביאת מקדש כתב, כיצד מצות קידוש מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית וידו השמאלית ע"ג רגלו השמאלית, "ושוחה" ומקדש וכו', והנה אם קידוש רגלים הוא כף הרגל, קשה מאוד לשחות ולהניח ידו ע"ג כף הרגל, דברמב"ם משמע שצריך להניח היד ע"ג הרגל ולא סגי בנגיעה, ולעיל הבאנו מהפיה"מ והרע"ב דשפשיף ידו ברגל, ושאלתי לכמה מתעמלים ואמרו שזה קשה מאוד לעשות, ולא מסתבר שכל הכהנים היה יכולים לקדש בכזה אופן, ולא נזכר שקידוש ידים ורגלים היה מעבודות קשות שבמקדש, ולכאור' מוכרח שקידוש רגלים היה עד הירך, וזה דלא כמבואר בהרמב"ם שמביא הפני משה וצ"ע.

ונראה לתרץ קושיית השפ"א, דהנה צורת המצוה של קידוש ידים ורגלים הוא באופן שיניח ידו על רגליו, וכיון דלגבי עבודה זה נחשב רחיצה בכה"ג, א"א לומר שיצטרך לרחוץ אח"כ ידיו כיון דנגע ברגליו, דכן הוא צורת המצוה של קידוש ידים ורגלים לטהר ידיו באופן זה.

הבאת מנחת חינוך קודם העומר

הרה"ג רבי שלמה זלמן ישראלי שליט"א

בגליון ל"ד הביא הרב שמעון ליפשיץ את קושיית האחרונים בהא דראש השנה ל' ע"ב שתיקן רבן יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף כולו אסור, מ"ט מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו בהאיר המזרח, עכשיו נמי נאכל. ולא ידעו דאשתקד שלא היה עומר, האיר המזרח מתיר, עכשיו דאיכא עומר עומר מתיר.

והקשו האחרונים לשיטת הפלתי סי' ק"ב סק"א, שאשר יבוא מלך המשיח יאסרו כל התבואות באיסור חדש ולא יועיל מה שעבר עליהם יום הנף בזמן החורבן, א"כ לא יוכלו הכהנים להקריב מנחת חינוך כיון שהתבואה אסורה באיסור חדש ואינה ממשקה ישראל, וממילא לא יוכלו להקריב את העומר שהרי אין כהן הכשר להקרבה [להסוברים דבלא מנחת חינוך עבודתו פסולה], וא"כ חזר להיות כמו בזמן שאין ביהמ"ק קיים דניתר בהאיר המזרח כיון שא"א להקריב העומר, ולמה הוצרך ריב"ז לאסור יום הנף כולו, והרי לאחר בנין ביהמ"ק ג"כ יהיה ניתר בהאיר המזרח.

ולענ"ד שתי תשובות בדבר, חדא, שהרי ריב"ז היה בזמן החורבן, וחשש שמא 'מהרה יבנה ביהמ"ק' ועדיין יש כהנים שהקריבו מנחת חינוך בבית שני וכשרים להקרבת העומר, ובכה"ג אין האיר המזרח מתיר אלא העומר.

ועוד דלכאור' קושי' מעיקרא ליתא, לו יהא דבנין ביהמ"ק א"א להקריב העומר [כיון שהכהנים פסולים לעבודה שאין יכולים להקריב מנחת חינוך כנ"ל] והאיר המזרח מתיר - מ"מ מיד לאחר שהקריבו הכהנים [או כהן אחד] מנחת חינוך מכח ההיתר של האיר המזרח, כבר אפשר להקריב העומר על ידי אותו הכהן, וחוזרת התבואה ונאסרת באיסור חדש. הגע עצמן, תבואה שעברו עליה כמה ימי הנף קודם בנין ביהמ"ק חוזרת ונאסרת משעה שנבנה ביהמ"ק ואפשר להקריב העומר, כ"ש שתבואה שהותרה בהאיר המזרח בתחילת היום שא"א להקריב העומר, שחוזרת ונאסרת בסוף היום כשנתחדשה האפשרות להקריב העומר, וא"כ א"ש היטב דמטעם זה הוצרך ריב"ז לגזור שיהא יום הנף כולו אסור.

בהקדמה לתורה שבכתב.

ובב"מ קיד: במעשה דרבה בר אבוא ואליהו נראה שלמדו את כל סדר קדשים, שהרי אמר לאליהו בארבעה [סדרים] לא מצינא בשיתא מצינא, ופרש"י שלמדו את הג' סדרים שנוהגים בזמן הזה וגם את סדר קדשים, כיון שת"ח העוסקים בהלכות עבודה בכל מקום מעלה עליהן הכתוב כאילו מקריבין אותן בביהמ"ק, עכ"ד. ומשמע שלמדו בסדר קדשים אף את דיני העומר ושתי הלחם, ולא חששו שבזמן זה יחסר לו בידיעת הדינים הנוגעים למעשה וכמו שאמר 'בארבעה לא מצינא' שיכול לעיין עוד בשאר הסדרים. וכן נראה גם בשו"ע הגר"ז הלכות ת"ת פ"ב סעי' יא שכתב שללימוד סדר קדשים יש קדימה מלימוד סדר זרעים וטהרות. וע"כ שאף אם לא נאמר כאחרונים שדבר זה נוהג בכל המצוות, עכ"פ בלימוד כל דיני הקרבנות שייך 'ונשלמה פרים שפתינו' ואף בקרבנות שהם רק מתירים.

ונשלמה פרים שפתינו בעומר ושתי הלחם

הרה"ג רבי שמואל בנימין פרידמן שליט"א

מ"ש"כ ידידי הרה"ג ר' שלום מרדכי יהב בגליון לג שבמנחת העומר אין ענין של 'ונשלמה פרים שפתינו', מחמת שהוא קרבן הבא להתיר ולא לכפר, הנה אחרונים רבים נקטו שבלמוד דיני כל המצוות נחשב לו כאילו קיים, עי' אור החיים ריש פרשת בחוקותי בפירוש הי"ד, וכן בט"ז בספרו דברי דוד עה"ת בריש פרשת וישלח, שכיון שיעקב למד את דיני המצוות יכל לומר לעשו תרי"ג מצות שמרתי. וכ"כ בכלי יקר דברים ל יא, והמהר"ל בדרוש לשבת הגדול שאף באמירת ההגדה ישנו ענין זה. וכן בסידור אור השנים [שנתעטר בהסכמת הגר"א] בהכנה לכל המצוות [בתחילת הסידור - תפילת חבקוק] כתב, שבכל מצוה בין בתורה שבכתב בין בע"פ בלימודה מעלה הקב"ה כאילו עשאה, וכ"כ השל"ה

ספרים חדשים בהלכות הקודש והמקדש

ספר הזרת קודש. ביאורים והוספות על רמב"ם הלכות תמידין ומוספין כעין משנ"ב, עם חיבת הקודש כעין ביאור הלכה וציון הקודש. נערך בטוב טעם ודעת על ידי הרה"ג רבי אליהו חיים הלוי לרנר שליט"א. ניתן להשיג בחנויות הספרים ואצל המחבר: 03-5708410

קונטרס "אוצר דינים - תורת הקרבנות". דיני עבודת הקרבת הקרבן. מקיף בהירות רבה את כל דיני שחיטה קבלה הולכה וזריקה, שפיכת שיריים ודם חטאת שנכנס להיכל, דבר דבור על אופניו. נכתב על ידי הרה"ג רבי אפרים צאלער שליט"א. ניתן להשיג: 03-6776032

ספר אמתחת בנימין. בירורי הלכה וביאורי סוגיות בעניני קדשים [על סדר מסכת זבחים ועוד], שנאמרו בכולל קדשים בביהמ"ד נחלת משה בבני ברק על ידי הרה"ג רבי בנימין כהן שליט"א. ניתן להשיג בטל: 03-5747462

לעדכון ספרים חדשים בהלכות הקודש והמקדש:

korbanot@okmail.co.il

בשורה טובה ללומדי סדר קדשים

הופיע הספר החשוב

"קדשי מזבח"

ביאורי סוגיות על מסכת זבחים, המכיל קכ"ז

סימנים בעניני עבודת הקרבן שנתבארו במסכת

למעלה מ-800 עמודים

נושאי הספר:

- מחשבת העובד ■ עבודות המתיר ■ עבודות העוף ועבודת המנחות והנסכים ■ פסולי עבודה ■ מעשה הקרבן ■ קדשים פסולים ■ איסורי חוץ ובהיתר במות

ניתן להשיג

בטל' 03-6187498

התודה והברכה

תודתנו נתונה לכל התורמים והמסייעים שנענו לפניית המכון, הן התורמים דרך ארגון המכירה הסינית 'להאיר' [עבור כוללי שיש] והן התורמים לשאר פעילות המכון.

זכות העסק והעיון ב'תורת הקרבנות' הנחשב כהקרבת הקרבנות, נחשב גם לתורמים הנכבדים כמביאי קרבנות לביהמ"ק, וכפי שכתב מרן החפץ חיים צוק"ל (תורה אור פרק יא), מלבד זכותם העצומה בקירוב הגאולה.

יתברכו ממקור הברכות בבני חיי ומזוני וכל מילי דמיטב, ויזכו לראות מהרה הם וכל הנלוים אליהם בבנין ציון וירושלים ובעבודת בית הבחירה בקרב.

לויים בדוכנם מדור חדש! - בעניני עבודת הלויים במקדש

מש"כ בזה], וא"כ פשוט לכאורה שלוי שלא נתמנה עדיין על איזו עבודה אינו לא בכלל משורר ולא בכלל שוער ואם עבד באחד מהם בפשיטות הוא חייב מיתה, דהא דמשורר ששיער חייב מיתה אינו דוקא משורר אלא ה"ה כל מי שאינו בכלל השוערים, וכ"מ בלשון הרמב"ם שם ה"א שכתב שאם סייע לוי במלאכה שאינה מלאכתו חייב מיתה, הרי שהעיקר הוא מה שמלאכה זו אינה שלו.

ולאחר הקדמה זו מבואר לשון הרמב"ם בפשיטות, שהיה ניתן לומר שלוי שלא נתמנה עדיין לשום עבודה אינו בכלל המצוה כלל, ואם אינו רוצה אינו חייב לעלות למקדש להתמנות כלל אלא יהא כזר, וקמ"ל שעצם היותו לוי מחייבו להיות פנוי ומזומן לעבודה כשיתמנה והמינוי הוא בע"כ, וגם בזה שהוא מוכן כבר יש לו שכר כעושה מצוה אפי' אם לא עבד בפועל.

המצפה לעבוד עבודת הלויים במקדש במהרה בימינו ולברך עליה

גדר מצות עבודת הלויים

הרה"ג רבי אברהם יונה הלוי בינשטוק שליט"א

בגליון תורת הקרבנות ל"ד פלפלו בדברי הרמב"ם ריש פ"ג מכלי המקדש וז"ל "ומצות עשה להיות הלויים פנויין ומוכנין לעבודת המקדש בין רצו בין לא רצו שנאמר וכו'", ויש להבין הלא המצוה היא העבודה ומה זה להיות פנויין ומוכנין.

ולענ"ד הרי יותר ראוי לנו להתבונן בלשון הרמב"ם "בין רצו בין לא רצו", ומהכ"ת שתשתנה מצוה זו מכל המצוות שבתורה שניתנו לעול על צוארינו. ונראה פשוט, שהרי עבודות הלויים תלויים במינוי וכמו שפסק הר"ם שם בהלכה ט' שראש בית האב ה' מחלקם איש איש על עבודתו, [ועי' בדברי הגר"ז על התורה פ' במדבר

תגובות לגליון קודם

ניתן לשלוח מאמרים ותגובות למדור זה גם בפקס 072-3377667

מתעסקין בזה במקום אחר [אולי בלשכות שתחת עזרת נשים שהיו מיועדים לכלי השיר כמבואר ברמב"ם הל' בית הבחירה פ"ו ה"ו] וכשהיה שומע את קול המגריפה היה בא לדוכן, אלא דאכתי צע"ק דבמתני' דתמיד תנן "ובן לוי שהוא שומע את קולה יודע שאחיו הלויים נכנסים לדבר בשיר וכו'", ומשמע דהוי לויים שקודם לזריקת המגריפה כבר היו שם והשומע את קולה רץ להצטרף אליהם.

ולכא' צ"ל דתרוייהו איתנייהו, דהמשוררים עצמם היו באים תחילה למקום אחר להתכונן לעבודת השיר ולקול זריקת המגריפה היו "ונכנסים" לדוכן לדבר בשיר, וצעירי הלויים היו רצים ובאים להצטרף אליהם וכדלעיל.

הרה"ג רבי אליהו דורפמן שליט"א

מה שהקשה הגר"ש לאבנשטיין שליט"א בענין זמן ביאת הלויים לדוכן, שנדברי הרמב"ם פ"ז מכלי המקדש ה"ב מוכח שמכריזין לבוא לדוכן קודם עלות השחר, ואילו מהמשנה בתמיד ל"ג ע"א מבואר שרק כאשר שומע בן לוי את קול המגריפה יודע שאחיו הלויים נכנסים לשיר והוא רץ ובא.

נראה לבאר דבעלות השחר הגיעו לעסוק בהכנות לעבודת השיר עד זמן ניסוך היין, אבל אינו נכנס עדיין לדוכן אלא למקום שבו נערכים הלויים לעבודת השיר, וכן מדוייק להפליא בלשון הר"ם שכתב "וכיון שישמע קולו יבוא כל אחד למלאכתו", שהרי ודאי אינו נכנס עכשיו לעמוד בשיר על הדוכן, אלא הכוונה למלאכת השירה אשר מלאכה שלמה היא קודם פעולת השיר על הדוכן.

ומש"כ בתמיד ל"ג ע"א "ובן לוי שהוא שומע את קולם יודע שאחיו הלויים נכנסים לדבר בשיר והוא רץ ובא" היינו שהוא רץ ממקום ההכנה אל הדוכן אשר עליו עומדים הלויים בזמן השירה.

אימתי באים הלויים לדוכן

הרה"ג רבי ע. ש. שליט"א

דבר מה שהעיר הרב שמואל הלוי לאבנשטיין בגליון לד' לדון מתי צריך הלוי לבוא לעבודתו, האם תיכף אחר עלות השחר וכמו שמשמע ברמב"ם הל' כהמ"ק פ"ז ה"ב, או רק לאחר זריקת המגריפה כדתנן בתמיד דף לג. יעויין בספר 'הון עשיר' על מתני' דמגריפה (תמיד סוף פ"ה) שדקדק מלשון המשנה "ובן לוי שהוא שומע את קולה יודע שאחיו הלויים נכנסים לדבר בשיר והוא רץ ובא" ד'בן לוי היינו לוי קטן שהיה בא לשורר עם אביו, ולפי דבריו אתי שפיר, דהמשוררים עצמם באמת היו באים מיד עם עלוה"ש וכפי שדקדק מדברי הרמב"ם, וצעירי הלויים היו באים רק אחר זריקת המגריפה [ובגוף ד' ההון עשיר - בתיו"ט דקדק מדברי הרמב"ם פ"ו מתו"מ ה"ה שגרס במשנה "וכן לוי", אך לפנינו הגירסא ברמב"ם "ובן לוי", ויעוי"ע רש"י ב"מ מ"ט. ד"ה לבן לוי כל לוי קרוי בן לוי, ובשו"ת הלכות קטנות ח"א סי' קנ"ח שביאר דבריו].

אלא דבספר עבודת מקדש (מהדו' ר"י לב עמ' כ) כתב הגיעו בין האולם ולמזבח שמעו את קולה [היינו קול המגריפה] ורצו ובאו כהנים להשתחוות ולויים לדבר בשיר, ופירש מהר"ם די לונזאנו וז"ל היו מזמנים עתה את עצמם כדי להשתחוות אחר ההקטרה ולדבר בשיר בשעת הניסוך עכ"ל, ומשמע דאף המשוררים עצמם לא היו באים אלא אחר זריקת המגריפה.

ומצאתי ברוקח הל' ברכות סי' שסט שכתב דהטעם דהלויים פטורין מתפילה ותפילין ואי אפשר להם לקיים שניהם דצריכין לכוון דעתם להשמיע קול אחד, והיינו דאף דהשיר עצמו היה זמן רב אחר הנה"ח היו טרודים כל העת במלאכת השיר, וא"כ יש לומר דבתחילה היה בא כל אחד למלאכתו לכוון דעתו להשמיע קול אחד והיו

מכתב מרן החפץ חיים זצוק"ל

למחבר ספר יד רמיה הגאון רבי הפאל מרדכי הלוי סולוביץ... ואי לדידי צייתי גדולי ישראל כגון כבוד גאון וכה"ג, בפרט שהוא "לוי", היה לו לסדר תבואה לפני ישראל בעניני הקודש והמקדש. ולענ"ד מה שאמרו חז"ל שללוי ניתן חמשה שנים אין הכוונה בענין שירה לבד אלא שידע כל הענינים בענין קודש ומקדש - כי בודאי פתאום בא "משיח" וימצא אלפים כהנים ולויים שלא ידעו כלל מענין עבודה, וכבר כתב הרמב"ם בזמנו שימצאו תלמידים שאינם יודעים המפורש בכתובים.

ומעולם תמהתי איך עשו כהנים עבודה והלא רובם ככולם הם עמי הארץ - ומצאתי בירושלמי (שקלים) רב יהודה בשם שמואל ת"ח המלמדים הלכות שחיטה וקבלה וזריקה לכהנים היו נוטלים שכרן מתרומת הלשכה - וע"כ מורי ורבותי! כל הגדולים שבדורנו צריכין ליתן לב לזה, וכענין שהיה בזמן התחלת הגאולה בבית שני אמר לו הקב"ה לחגי הנביא שאל נא הכהנים תורה.

שמירת המקדש בזמן הזה

הרה"ג רבי שמשון הלוי דינר שליט"א

בשעת תר"ל כשעלה הרה"ק ר' מעשיל גלבשטיין זצ"ל לארץ ישראל, רצה לחדש את שמירת המקדש, ולשכור בית סמוך לכותל המערבי שיהיו בו כהנים ולויים ויעמדו בתורה ובתפילה, וכתב מכתבים ארוכים בענין זה. המכתבים נדפסו בספרו משכנות לאביר יעקב חלק א' וחלק ב', ותוכן דבריו שמצות שמירת המקדש נהגת גם בזמן הזה.¹

וכתב בספרו משכנות לאביר יעקב (ראה ח"ב דף ס: ועוד) שלפי זה יש להעמיד סמוך לכותל המערבי שלשים כהנים² ומאתים וארבעים לויים³ ועוד לוי קטן או זקן⁴, וישמרו שלא יקרבו זרים

1 עיי"ש שבין לטעם שכתב הרמב"ם ריש פ"ח מביהב"ח דהוא משום כבוד דאינו דומה פלטרין של מלך שיש לו שומרים לפלטרין שאין לו שומרים, ובין לטעם שכתב רש"י פ' קורח (יה, ב) ועוד ראשונים שהוא בשביל להזהיר שלא יכנסו טמאים וזרים דבדאי שייך גם בזה"ז כדלהלן. ולא מיבעיא למ"ד קדושה ראשונה קידשה לעתיד לבוא, אלא אפי' למ"ד קדושה בטלה אסור מה"ת שיכנס למקום המקדש רק שאין בו כרת.

2 משום ששנינו במשנה ריש תמיד וריש מידות דכהנים שומרים בשלשה מקומות, ויש לחוש לדעת השלטי גיבורים לרבי אברהם הרופא פרק י"ז דעשרה שומרים בכל מקום, ובספרו משכנות לאביר יעקב ח"א אות ל"ח-מ"ט האריך דאף שאין הכהנים יכולים לשמור בעזרה בזה"ז, הלא דעת רוב הראשונים בריש תמיד דלא בעינן דוקא בעזרה, ואף לדעת הראב"ד דבעינן במקום הקדוש בקדושת עזרה אינו לעיכובא, ולא שייך בזה "כל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו", דגברא טמא לא אמרינן כן, וגם לסבורים דבעינן כהנים במקום גבוה אינו לעיכובא, וגם בזה לא שייך לומר דכשאין מקום גבוה אינו ראוי לבילה, דראוי ליבנות בידי שמים ברגע אחד, ואפי' לבילה.

3 דהלויים שומרים בכ"א מקומות כדאיתא במשנה ריש מידות, ולחוש לדעת הסמ"ג מ"ע קס"ה ועוד ראשונים דהלויים שומרים גם באותן ג' מקומות שהכהנים שומרים, מלבד הכ"א של הלויים, ולחוש גם לשלטי הגיבורים הנ"ל דעשרה שומרים בכל מקום, ובספר משכנות לאביר יעקב האריך דלענין לויים לכו"ע א"צ מקום הקדוש בקדושת עזרה, ולא עליות, ואף אי נימא דאצל הכהנים הוא לעיכובא שיהיו בעליות או בעזרה, מ"מ לויים בודאי חייבים לשמור, ואין הכהנים מעכבים את הלויים.

4 דהלויים שומרים בכ"א מקומות כדאיתא במשנה ריש מידות, ולחוש לדעת הסמ"ג מ"ע קס"ה ועוד ראשונים דהלויים שומרים גם באותן ג' מקומות שהכהנים שומרים, מלבד הכ"א של הלויים, ולחוש גם לשלטי הגיבורים הנ"ל דעשרה שומרים בכל מקום, ובספר משכנות לאביר יעקב האריך דלענין לויים לכו"ע א"צ מקום הקדוש בקדושת עזרה, ולא עליות, ואף אי נימא דאצל הכהנים הוא לעיכובא שיהיו בעליות או בעזרה, מ"מ לויים בודאי חייבים לשמור, ואין הכהנים מעכבים את הלויים.

משכנות לאביר יעקב שם ריש ח"א (דף י-יב:) דאם יש לחוש שמא

וטמאים למקום המקדש ושלא יכניסו אצבעותיהם בין אבני הכותל.⁵

וי"א שבזמנינו שיד בני ישמעאל שולטת שם אין מצות שמירה נהגת.⁶

ודעת רוב הפוסקים שאין מצות שמירה נהגת בזמן הזה כלל.⁷

אסור למשורר לשמור, ואין יודעים מי מהמשוררים ומי מהשוערים ומי מהשומרים, אפשר ע"י זקן שכבר נפסל לשיר אי ע"י קטן שעדיין לא נקבע עליו שם משורר, וגם אין לו איסורים, וגם לא שייך איסור ספיה דלצורך חינוך מותר (כמש"כ תוס' פסחים פח). ודעת רוב הראשונים בריש תמיד דקטן כשר לשמירת מקדש, וכשמעמידין שומר א' זקן או קטן מותר גם לאחרים לסייע, כיון דהמקום כבר שמור ולא נחשב סיוע, ויותר נראה דאין לחוש כלל לאיסור מסייע אפי' בלא זקן או קטן דעשה דשמירת מקדש דוחה ל"ת דלא יסייע א' במלאכת חבירו, ע"ש שהאריך.

ובמכתב מהאדר"ת זצ"ל (הובא שם בחלק ב') כתב דלא שייך כלל איסור מסייע, דבזמן הזה לא נקבע מי משורר ומי משוער, ואין איסור לנכד של משורר לשוער או לשמור וכן להיפך.

5 משכנות לאביר יעקב שם חלק ב', בשער הספר ובסי' ב' דגם על הכנסת אצבעות שייך ענין שמירה אע"פ שאינו אלא ביאה במקצת ע"ש.

6 האדר"ת זצ"ל במכתב (שם ח"ב סי' ב') הסכים לעיקר דבריו דנוהג בזמן הזה, וחלק ע"ז מטעם אחר דכיון דאין ביד ישראל החרדים ליכנס כלל א"צ שמירה, ועל שלא יכניסו אצבעות בין אבני הכותל ג"כ א"צ שמירה, כיון דביאה במקצת אין בו כרת, ואין חיוב שמירה על איסור לאו בלי כרת.

ובספר מעשי למלך פ"ח מביהב"ח כתב דעדיף שלא לשמור, דאם נשמור נהיה מחוייבים לדאוג שלא יכנסו גויים, ואין זה בדינינו.

7 רוב גדולי הדור זצ"ל לא קיבל דעתו של ר' מעשיל זצ"ל, וסברו דאין חיוב שמירה בזמן הזה, וכמש"כ החינוך מצוה שפ"ח דאינו נוהג בזמן הזה, ובשער הספר משכנות לאביר יעקב כתב שהגר"י מקוטנא זצ"ל (בעל הישועות מלכו) הסכים עמו בתחילה דיש חיוב שמירה, ואח"כ חזר בו משום דברמב"ם סה"מ משמע דאינו נוהג בזה"ז, ע"ש. [ובמשכנות לאביר יעקב ח"ב סי' ג' דחה דכוונת החינוך על מש"כ שם שאם לא שמרו ביטלו עשה ול"ת, דבזמנו שלא היה יכולת להעמיד שומרים לא ביטלו, אבל בזמנינו שאפשר צריך להעמיד שומרים, ועד"ז בי' ברמב"ם ע"ש].

ובאבני נזר יו"ד סי' תמ"ט כתב תשובה בענין זה דאינה נהגת בזה"ז, משום ד"א דשמירה עבודה היא ע"ש, ובעינן כהן כשר ואנן טמאי מתים, ובלויים ג"כ א"א דלא ידעינן מי מהמשוררים וכנ"ל, ועוד דצורת השימור הוא שלא יגנבו כלים, ובזה"ז שאין כלים לא שייך שימור, ובאמבואה דספרי פ' קורח כתב דלדעת הראב"ד הנ"ל בעינן דוקא בעזרה, וכשאין כהנים א"א ע"י לויים, דבעינן שיהו טפלים לכהנים, ע"ש, והמהרש"ם זצ"ל בתשובה (הובא בקצרה במשכנות לאביר יעקב ח"ב דף יד:) כתב דלא ראינו לרבנן קשישאי למאות ואלפים בעלי תורה ורוח הקודש שחששו למנהג הזה.

ובספר עיר הקודש והמקדש ח"ד פרק ד' כתב דלשון הספרי "שאינו דומה פלטרין שיש עליו שומרים" וכו', ובזה"ז שאין היכל ואין אהל מועד לא שייך זה, ועוד דהשמירה היא משום כבוד המקדש, ובזמנינו שגלה כבוד משם וזרים הולכים בו, איזה כבוד תתן לו השמירה, וע"ש עוד טעמים.

גפן של זהב
תמיהות וקושיות בהלכה

והנה כתב רש"י ביומא נב. ד"ה משחרי, שעשן המנורה השחיר את הכותל הדרומי בהיכל שהיה סמוך למנורה.

ויש לדון אם יכול לגרר ולקבץ העשן לצורך עשיית דיו, או שיש איסור הנאה בעשן נרות המנורה, כמו שמצינו (משנה מעילה יא:) שדברים שנעשית מצותן אסורים בהנאה מדרבנן.

[וכמו כן יש לדון לענין נר חנוכה שאסור ליהנות מהם, אם האיסור חל גם על הפיח היוצא מהם].

איסור הנאה מעשן נרות המנורה

הרה"ג רבי ברוך ברשנקו שליט"א

בגמ' בשבת כג. מבואר שמצוה מן המובחר לגבל דיו מעשן שמן זית, על מנת לכתוב בו. ועיין רש"י שם ד"ה לגבל, שהביא מתשובת הגאונים איך עושים את הדיו מעשן שמן זית, וכע"ז כתב הרמב"ם פ"א מתפילין ה"ד.

יסוד המזבח נידונים יסודיים בהלכה

1.50, עד עלות השחר שהוא בשעה 4 בערך.

והנה הבית יוסף סי' תר"ע באחד התירוצים על קושייתו המפורסמת כתב שחילקו אז את השמן לשמונה חלקים וכל לילה הדליקו שמינית מחצי לוג לכל נר. ולפי החשבון הנ"ל נמצא ששיעור זה היה ראוי בערך לשעה ו-45 דקות, ומסתבר שבאותם ימים לא הדליקו עם התמיד דא"כ היה נכבה קודם השקיעה, אלא הדליקו כמה דקות קודם השקיעה כדי שידלק עכ"פ בתחילת הלילה, [ואף לר"ת לענין קדשים מתחיל הלילה בשקיעה ראשונה]. ונמצא לפי זה שהדליקו בשעה 4.35 והניחו שמן שיספיק לדלוק עד השעה 6.20, שהוא זמן חצי שעה אחרי צאת הכוכבים דרבינו תם! אלא שנעשה הנס ודלק כל הלילה.

ולפי זה יתכן דבתקנת חז"ל להניח כשיעור שידלק עד חצי שעה אחר צאת הכוכבים, מלבד הענין של פרסומי ניסא עד שיכלה רגל מן השוק, י"ל שכיוונו גם לזכר מה שעשו במקדש באותה שנה שהניחו כשיעור זה.

תנופה בבעלים זקן או חולה

הרה"ג רבי יהודה ביום שליט"א

ש לדון מה הדין כאשר בעל הקרבן אין בכוחו להניף לבדו אלא עם הכהן, והו"ל זה יכול וזה אינו יכול, דלכאורה הרי אינו מקיים מצוות תנופה, שהרי קי"ל דמסייע אין בו ממש. האם נאמר שיניף עכ"פ הכהן לבדו או שבכה"ג אין תנופה כלל.

ולכאורה נראה דלא גרע מקרבן אשה והשולח קרבנותיו ממדינת הים, שנתבאר במנחות סב: שהכהן מניף, [וכן איתא בדף סא: לגבי קרבן גוין], וא"כ ה"ה כאן יניף הכהן לבדו. אכן בניזיר דף מ"ו מבואר שאם היה הנזיר גידם אין תנופה בקרבן משום דבעינן על כפי הנזיר לעיכובא, אלא שיש לחלק בזה ואכמ"ל.

ואם נאמר שצריך תנופה ע"י הכהן, יש לדון שצריך לזהר שידי הבעלים לא יחצצו בין ידי הכהן לחזה ושוק, שהרי התוס' בכמה דוכתי הקשו על הדין שכהן מניח ידו תחת ידי הבעלים למה לא הוי חציצה, ובקידושין לו: תירצו לפי שהיא גזירת הכתוב דבעינן בעלים וכהן וכו', וא"כ י"ל דבכה"ג שאין קיום מצות תנופה בהנפת הבעלים, שוב צריך שלא יחצוץ שום דבר בין הכהן לתנופה ואף לא ידי הבעלים. [ומאידך י"ל שאעפ"י שמסייע אין בו ממש, היינו כלפי קיום המצוה, אבל מ"מ חשיב שמצטרף למצוה וממילא לא הוי חציצה, וצ"ע].

זמן הדלקת הנרות במקדש

הרה"ג רבי שמשון הלוי דינר שליט"א

נה בגבורת ארי יומא ט"ו ע"א כתב דזמן הדלקת המנורה במקדש הוא יחד עם הקרבת תמיד של בין הערביים, ומשמע דהיינו בשעה תשע ומחצה.

ובמקדש דוד סי' כ"א סוף סק"א תמה בדגמ' במנחות פח. מבואר דחצי לוג מספיק ללילי טבת הארוכים בצמצום, ולדברי הגבורת ארי שמדליקין ב' שעות ומחצה קודם הלילה נמצא דהיה כבה באמצע הלילה. וכתב המקד"ד דע"כ צ"ל שההדלקה בטבת היתה סמוך לחשיכה כדי שתהיה דולקת כל הלילה. והוסיף דלפי"ז מדוייק מש"כ רש"י בזבחים ו"א ע"ב שבתשרי וניסן ותמוז לא איכפ"ל אם תדלק שליש היום, וע"כ צריכה להיות דולקת בניסן שליש היום דאם חל י"ד בניסן בע"ש מקריבין התמיד בז' ומחצה והפסח אחריו, וא"כ למ"ד נרות קודמין לפסח ע"כ הדלקת הנרות בשבע ומחצה וצריכה היתה המנורה לדלוק ד' שעות ומחצה עד הלילה וכל הלילה שאחריו, נמצא שהיתה דולקת בשאר ימי ניסן ובתשרי יותר משליש היום.

אמנם דברי המקד"ד תמוהים דכפי הנראה נקט כפי האופק במקומו באירופה שלילי טבת הם קרוב לט"ז שעות (וכ"ה בחת"ס ריש פר' תצווה), דלפי"ז חצי לוג מספיק לט"ז שעות, ובלילי תמוז שהלילה הוא רק ו' שעות יכולה המנורה לדלוק עוד יותר משליש היום, אך באמת באופק ירושלים אינו כן אלא לילי טבת הם פחות מ"ג שעות, (וכ"ה בב"ח או"ח סי' תרע"א אות ה' שהם י"ב שעות), ולילי ניסן ו' שעות, וא"כ לדברי המקד"ד שחצי לוג הוא כמות של לילי טבת מהשקיעה עד עלות השחר, לא יתכן שידלוק בניסן כל הלילה ושליש היום.

ולכן נראה מזה דאדרבה מדוייק כדברי הגבורת ארי דזמן ההדלקה עם התמיד, ומה שתמה המקד"ד דחצי לוג סגי רק ללילי טבת, י"ל דחצי לוג סגי ללילי טבת לכל זמן ההדלקה מתמיד של ביה"ע עד עלות השחר, ונמצא שחצי לוג דולק יותר מ"ד שעות ומחצה, שהרי זמן מנחה קטנה בימי טבת בשעה 2.40 בערך [ועלות השחר ב-5.20], ואף לדעת ר"ת והשו"ע שזמן מנחה קטנה בשעה 3.30 בערך נמצא דדולק י"ד שעות.

וא"כ מיושב היטב שבימי תמוז היה מספיק השמן לכל הלילה שהוא ח' שעות ומחצה, ועוד שעתיים ומחצה ביום מזמן מנחה קטנה שהם ג' שעות שלנו, ועוד היה דולק עד קרוב לשליש היום. וא"ש שבערב פסח שחל בשבת דלק מאחר התמיד שהיה קרב בשבע ומחצה שהוא בערך 1.30 (שעון חורף) ולר"ת משעה

לאור ההתעניינות הגוברת בקרב הלויים ללימוד הלכות עבודת הלויים בביהמ"ק, אנו מגישים את רשימת הנושאים השייכים לעבודת הלויים כפי שפורסמה בגליון כד

כל לוי יכול לבחור נושא אחד או פרטים ממנו, ולהיות בקי בו לכל הלכותיו [בכל נושא נכללים מספר ענינים. ניתן לקבל פירוט, וכן מראי מקומות לחלק מהנושאים]

דיני עבודת הלויים		פרטי עבודת הלויים	
חלוקה לבתי אב	חלוקה לבתי אב	נגיעה קריבה וראיה בכלי המקדש	נגיעה קריבה וראיה בכלי המקדש
דין מינוי לעבודות	דין מינוי לעבודות	צורת העבודה	צורת העבודה
משמרות ברגלים	משמרות ברגלים	אם העבודה טעונה עמידה	אם העבודה טעונה עמידה
העבודות המסורות ללויים	העבודות המסורות ללויים	צורת היציאה אחר העבודה	צורת היציאה אחר העבודה
שירה	שירה	***	***
פתיחת והגפת שערים	פתיחת והגפת שערים	מצות השיר	מצות השיר
שמירת המקדש	שמירת המקדש	שירה בכל ימות השנה	שירה בכל ימות השנה
עבודת מושא (לחלק מהראשונים)	עבודת מושא (לחלק מהראשונים)	עיקר שירה בפה	עיקר שירה בפה
עבודת שירות	עבודת שירות	השירה בכלים	השירה בכלים
לימוד הלכות עבודה	לימוד הלכות עבודה	אם מעכב הקרבן והנסכים	אם מעכב הקרבן והנסכים
זמן התחלת הלימוד	זמן התחלת הלימוד	אופן השיר	אופן השיר
העבודות הנלמדות	העבודות הנלמדות	זמן השיר	זמן השיר
בן לוי בעבודת חבירו	בן לוי בעבודת חבירו	על אלו קרבנות אומרים שיר	על אלו קרבנות אומרים שיר
איסור עבודה	איסור עבודה	מנין המשוררים בפה	מנין המשוררים בפה
איזה עבודות נאסרו	איזה עבודות נאסרו	שירה ביום ובלילה	שירה ביום ובלילה
איסור מסייע	איסור מסייע		
איסור בעבודת כהנים	איסור בעבודת כהנים		
חיוב עבודת הלויים	חיוב עבודת הלויים		
הראויים לעבודה	הראויים לעבודה		
כפייה על העבודה	כפייה על העבודה		
מצוות הנדחות מפני העבודה	מצוות הנדחות מפני העבודה		
דיני הלויים	דיני הלויים		
שנת התחלת העבודה	שנת התחלת העבודה		
דין אינו מודה בעבודה	דין אינו מודה בעבודה		
וקבלת דברי לוייה	וקבלת דברי לוייה		
פסול לקלוקל הקול	פסול לקלוקל הקול		
פסול אונן, ערל, טמא,	פסול אונן, ערל, טמא,		
שיכור, בע"מ, ממזר,	שיכור, בע"מ, ממזר,		
עובד ע"ז ואפיקורס	עובד ע"ז ואפיקורס		
משמרות	משמרות		
דיני אנשי משמר (רחיצה, תספורת וכיבוס)	דיני אנשי משמר (רחיצה, תספורת וכיבוס)		

שפתי כהן

דברים חוצבי להבות מאת הכהן הגדול מרן בעל החפץ חיים זצוק"ל

ISRAEL MEIER KAGAN

RADUŃ, z. Wileńska

(Poland).

ישראל מאיר הכהן
כ"ח
חפץ חיים, ומשנה ברורה
רארין, סק ווילנא

עליהן), אמר לפניו רבש"ע תינח בזמן שביהמ"ק קיים בזמן שאינו קיים מה תהא עליהן, אמר לו כבר תיקנתי להן סדר קרבנות, כל זמן שקוראין בהן מעלה אני עליהן כאלו מקריבין לפני ומוחל אני על כל עונותיהן. [וע"כ היינו לעתיד לבוא כמו שאמרו חז"ל, דבתי זה כתיב ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמרו לזרעך אתן את הארץ הזאת וגו' וקחשיב שם הכתוב עשר אומות, ולעת עתה בנתינת הארץ לא נתן לנו אלא שבעה אומות, ובאיזה זכות יהיה זה, אלא נתן לו הקב"ה עצה קחה לי עגלה משולשת והיינו זכות הקרבנות, וע"כ לומר דזכות לימוד עניני קרבנות עולה ג"כ כקרבן ממש, **ובזכות זה יבנה ציון ונזכה לגאולה העתידה**].

היוצא מדברינו שענין לימוד הקרבנות מועיל לבטל כח הדין והקטרוג מעל ישראל, וממילא ימהר ה' ישועתו לישראל ויבנה ציון וירושלים ונזכה להקריב קרבן בפעל ממש, ויקיים בנו מה שאמר הכתוב היטיבה ברצונך את ציון וגו' אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל אז יעלו על מזבחתך פרים [והיינו שאז לא נסתפק ב'ונשלמה פרים שפתינו' רק פרים ממש].

(תורה אור פרק י)

ידוע שענין הקרבנות עשוי לרצות ולהסיר כח הדין מעל העולם, וכמו שמצינו בתורה שבזמן המבול ששלט כח הדין בעולם, וכשיצא נח מן התיבה והקריב הקרבנות, כתיב אחריו וירח ה' את ריח הניחוח ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם וגו'. וכן מצינו בענין המגפה שהיה במדבר, שמיהר אהרן להקטיר קטורת ותעצר המגפה. וכן בימי דוד כשמנה את ישראל ותהי המגפה וראה דוד את המלאך ה' עומד וחרבו שלופה בידו נטויה על ירושלים, צוה לו גד החוזה לבנות מזבח ולהקריב עליו עולה, וכתיב אחריו ויבן שם דוד מזבח לה' ויעל עולות ושלמים ויעתרו ה' לארץ ותעצר המגפה מעל ישראל. וגם אמרו חז"ל שהמזבח מזין ומזיח הגזרות ומכפר עונות של ישראל.

ואף בזמן שלא היה אפשר להקריב קרבן בפועל **בימי המן, מצינו ג"כ שהעסק בתורת הקרבנות הועיל לבטל את הדין מעל ישראל**, וכדאיתא במגילה (דף ט"ז) אתי מלא קומצא דיכדו ודחי לעשרת אלפים ככרי כסף דידי (ועיין במהרש"א שם). וכן מצינו (במגילה דף ל"א) שאמר אברהם לפני הקב"ה, רבש"ע שמא ח"ו ישראל חוטאים לפניך ואתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה, א"ל לאו, אמר לפניו רבש"ע במה אדע,

אמר לו קחה לי עגלה משולשת וגו' (כלומר הקרבנות יכפרו

הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבות עטרת שלמה ובית יהודה

מצינו בדברי חז"ל שההכנה לבית המקדש התחילה כבר מהאבות הקדושים, אברהם אבינו הכין את הקרשים למשכן, וכמו שאמרו שיעקב קודם שירד למצרים הגיע לבאר שבע כדי לקוץ את הארזים שנטע אברהם זקנו בבאר שבע.

עוד כתוב במדרש "והבריה התיכון בתוך הקרשים מבריה מן הקצה אל הקצה", א"ר לוי שנים ושלושים אמה היו בו, והיה מוצנע עמהם מימות יעקב אבינו. ובזכות זה קיים המשכן לעולם ולעומי עולמים כמו שדרשו בגמ' בסוכה את הפסוק "עצי שיטים עומדים". וכל זה היה כמה **מאות שנים קודם שעתיד המשכן להבנות, וכל שכן בזמנינו שאנו מחכים בכל רגע שיבוא וירד בית המקדש מן השמים**.

וכמו כן דוד המלך הכין דברים רבים לבית המקדש, כפי שנתבאר בפסוקים בדברי הימים "ואני בעניי הכינותי אלף אלפים ככרי כסף ואלף אלפים זהב", ומבואר שם עוד שעשה ככל יכולתו להכין לבית המקדש. לומדים מזה כמה צריך לטרוח להכין לבית המקדש, ובפרט ללימוד הלכות עבודה שזו ההכנה הגדולה לבנין המקדש.

כמה זקוקים אנו להכנס בעול הלימוד הזה נוכל ללמוד ממה שרב היה שמונה עשר חדשים אצל רועי בקר כדי לדעת הלכות מומין, רואים איזו מסירות נפש צריך בשביל ההכנה לבנין בית המקדש.

וביחוד מוטל דבר זה על הכהנים, וכמו שמצינו בחינוך שמוסיים בכמה מצוות הקרבנות 'ונוהגת מצוה זו בכהנים כי להם העבודה', ואפילו קרבנות ציבור השייכים לכלל נמסרו להם.

וכמו שדבר גדול יש בלימוד הסוגיות בעיון וסיכום השיטות כדי לדעת את צורת מעשה העבודה עד שיהיו מזומנים לעמוד לשרת, ויש תועלת רבה מהבנת הסוגיות להלכה גם להבנת הסוגיא עצמה. ועל לומדים אלו שמתמסרים ללימוד זה קורא אני "הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות, קומי רוני בלילה לראש אשמורות", ויתקיים בנו מהרה יבנה המקדש העתיד - כלשון רש"י בסוכה מא. - שאנו מצפים בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבוא משמים שנאמר מקדש ה' כוננו יד'.

(מתוך משאו בכנס 'תורת הקרבנות' ניסן תשע"ב)

מכון "תורת הקרבנות" ת.ד. 3196 בני ברק

טל' 050-4134645

כתובת: korbanot@okmail.co.il

ניתן לקבל את הגליון במייל מידי חודש

הערות תמיהות וישובים בעניני הלכות הקרבנות יתקבלו עד י' בחודש. עדיפות להערות קצרות.

ניתן לשלוח ע"י הנציגים בכללים או במייל לכתובת או לת.ד. 3196 ב"ב

מס' הטל' לקביעת הברורות ושיעורים בהלכות הקודש והמקדש - 050-4134645 פקס: 072-3377748